

УДК 159.96:316.6

Рисинець Тетяна Петрівна

кандидат психологічних наук, доцент
завідувач кафедри педагогіки та психології
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, Україна

Rysynets Tetiana

Candidate of Psychological Science, Associate Professor
head of the Department of Pedagogy and Psychology
National Pirogov Memorial Medical University, Ukraine
ORCID: 0000-0001-5855-6106

Потоцька Ірина Сергіївна

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри педагогіки та психології
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, Україна

Potoska Iryna

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology
National Pirogov Memorial Medical University, Ukraine
ORCID: 0000-0001-7723-9587

Лісовий Микола Іванович

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри педагогіки та психології
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, Україна,

Lisovyi Mykola Ivanovych

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology
National Pirogov Memorial Medical University, Ukraine
ORCID: 0009-0008-1304-4922

Костенко Наталія Іванівна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри педагогіки та психології
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, Україна

Kostenko Natalia

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology
National Pirogov Memorial Medical University, Ukraine
ORCID: 0000-0002-6810-9104

[https://doi.org/10.60022/3\(1\)-5GF](https://doi.org/10.60022/3(1)-5GF)

РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І СПІЛКУВАННЯ В ПОДОЛАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕПРИВАЦІЇ У КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ

THE ROLE OF YOUTH ORGANISATIONS AND COMMUNICATION IN OVERCOMING SOCIAL DEPRIVATION IN THE CONTEXT OF MARTIAL LAW

***Анотація.** У статті досліджується вплив молодіжного волонтерства, спілкування як інструменту подолання соціальної депривації серед підлітків в умовах воєнного стану. Розглянуто*

психологічні наслідки травматичного досвіду, зокрема втрата базової безпеки, соціального визнання та стабільних міжособистісних зв'язків. Зазначено, що участь у волонтерській діяльності, міжособисте спілкування сприяють відновленню довіри до соціального середовища, формуванню просоціальної поведінки, розвитку емоційної стійкості та зміцненню ідентичності. Аналіз ґрунтується на теоріях соціального навчання та соціальної ідентичності, що дозволяє глибше зрозуміти роль підліткових груп у процесах ресоціалізації. Наголошено на значущості молодіжних організацій, спілкування як середовища, здатного компенсувати втрату соціального капіталу та сприяти позитивній психосоціальній адаптації вразливих категорій молоді. Отримані висновки мають практичне значення для розробки психоедукаційних програм підтримки підлітків у кризових умовах.

Ключові слова: соціальна депривація, ділове спілкування, волонтерство, адаптація, молодіжні організації, соціальна інтеграція, воєнний стан.

Abstract. The article examines the impact of youth volunteering and communication as a tool for overcoming social deprivation among adolescents under martial law. The psychological consequences of traumatic experiences, in particular, the loss of basic security, social recognition and stable interpersonal relationships, are considered. It is noted that participation in volunteer activities and interpersonal communication contribute to the restoration of trust in the social environment, the formation of prosocial behaviour, the development of emotional stability and the strengthening of identity. The analysis is based on the theories of social learning and social identity, which allows for a deeper understanding of the role of adolescent groups in the processes of resocialisation. The importance of youth organisations and communication as an environment that can compensate for the loss of social capital and promote positive psychosocial adaptation of vulnerable youth is emphasised. The findings are of practical importance for the development of psychoeducational programmes to support adolescents in crisis.

Keywords: social deprivation, business communication, volunteering, adaptation, youth organizations, social integration, martial law.

Постановка проблеми. Вплив воєнних дій на соціалізацію молоді є актуальною проблемою сьогодення. Українські діти стикнулись із жорстокими наслідками війни та поширенням феномену соціальної депривації, яка несе за собою негайні стресові реакції на будь-який вид контактів, підвищений ризик соціальної тривоги, дистрес від розлучення з батьками, панічний страх контакту поза межами мікросоціальних зв'язків і страх за особисту та сімейну безпеку. Таким чином, досвід, який діти переживають під час воєнних дій, різко контрастує з їхніми потребами в розвитку соціальних контактів та їхнім правом зростати у фізично та емоційно безпечному й передбачуваному середовищі. Для дітей особливо негативні наслідки воєнної травми не обмежуються конкретними діагнозами психічного здоров'я, а включають широкий і багатогранний набір наслідків для розвитку, які погіршують соціальні стосунки, самооцінку та загальну задоволеність життям.

Участь у молодіжних організаціях, міжособистісне, групове спілкування в них пов'язують із низкою позитивних психологічних наслідків для майбутніх волонтерів. Позитивні результати досліджуються не лише з точки зору психічного та загального фізичного здоров'я, але й із точки зору зміцнення соціальних зв'язків, що призводить до ефективної соціальної інтеграції як в реальний теперішній час, так і в майбутньому.

Психічне здоров'я дітей-волонтерів із травматичним досвідом соціальної депривації в молодіжних організаціях та їх психосоціальні відносини в колективі з іншими дітьми, які постраждали від війни, повинні бути багаторівневими, спеціально спрямованими на соціальні потреби, враховувати травматичний досвід та мати орієнтир на сильні сторони колективного розвитку та емоційної стійкості.

Негайні підтримувальні втручання повинні зосереджуватися на забезпеченні базових контактів, спілкування з однолітками та врахуванні емоційних ресурсів дитини, щоб допомогти їй відновити як зовнішню, так і внутрішню безпеку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом, психологічні наслідки участі у молодіжних організаціях досліджувалися по всьому світу. Однак більшість досліджень зосереджувалися на обмеженому колі показників благополуччя. Найчастіше досліджувався позитивний вплив на такі змінні, як депресія, тривога, самооцінка та задоволеність життям [4, с. 115–131]. Соціальна депривація та її виміри, такі як відчуття самотності, порушене самоприйняття, втрата відчуття контакту з іншими тощо, рідко розглядалися в цьому контексті. Глобальні дослідження психологічних наслідків волонтерства часто зосереджувалися на літніх людях [5, с. 7], про молодіжні організації та дітей-волонтерів які беруть у них участь літератури на цей час недостатньо. Більшість досліджень використовували кількісні

методи [3, с. 41-43], що залишає мало можливостей для глибшого розуміння психологічних процесів, які можуть супроводжувати молодіжне волонтерство. Крім того, існує дуже мало досліджень, які б були довгостроковими. Ці спостереження підкреслюють необхідність якісних досліджень у галузі дослідження молодіжних організацій.

З останніх досліджень психолого-педагогічного розуміння цієї проблеми можна виділити праці Тойтс та Хьюїт, що у своєму дослідженні зазначили, як волонтерство пов'язане зі значним підвищенням щастя, задоволеності життям, майстерності та фізичного здоров'я. Було відзначено, що волонтерство та благополуччя позитивно та взаємно впливають одне на одного [13, с. 13].

Майер та Штутцер, використовуючи дані масштабного опитування німецької соціально-економічної групи, також виявили взаємний зв'язок між волонтерством молоді та задоволеністю життям [1, с. 29-40].

Використовуючи дані трьох хвиль дослідження «Зміна життя американців», огляд Свінсона щодо волонтерства показав позитивний вплив на тривожність, депресію, самооцінку та фізичне здоров'я [11, с. 10-117]. Дасс-Брейлсфорд, Томлі та де Мендоса задокументували трансформаційний вплив волонтерства, використовуючи досвід волонтерів, які брали участь у ліквідації наслідків урагану Катріна в США [9, с. 62-71]. Щоб зрозуміти потенційну корисність волонтерства як заходу у сфері охорони здоров'я, Дженкінсон та ін. провели аналітичне дослідження. В їх дослідженнях спостерігалось зниження рівня депресії, покращення задоволеності життям та самопочуття, а також зниження рівня самогубств серед волонтерів [7, с. 7].

Мета статті. Проаналізувати роль молодіжних організацій і спілкування в подоланні соціальної депривації та її наслідків у контексті воєнних дій.

Виклад основного матеріалу. Досягнення в психологічно-педагогічних теоріях розвитку підлітків та позитивного розвитку соціалізації молоді значно розширили наше розуміння того, як програми та практики роботи з підлітками в молодіжних організаціях, спілкування можуть перешкоджати або покращувати розвиток їхніх соціальних взаємодій [8, с. 1-26].

У сучасній Україні молодіжні спілки є активним каналом залучення молодого покоління в соціально значущі практики та, зокрема, в політичну діяльність.

Отже, розглядаючи соціальний вплив однолітків як можливість для запобігання явищу соціальної депривації, яка може перемістити негативні траєкторії та допомогти підліткам повноцінно жити, ми вирішили виділити як приклад конструкт молодіжних організацій, феномен волонтерства, позитивне спілкування. Це впливові моделі процесів, що лежать в основі соціального впливу, з особливим акцентом на інтерналізацію соціальних норм, вбудованих у соціальне навчання та теорію соціальної ідентичності [6, с. 7-9].

З наукової точки зору виникнення і зміст громадських молодіжних організацій і рухів можна розглядати у фокусі наявних теорій відносно соціальної депривації, як фактора, що став першопричиною їх появи.

Схильність до соціальної депривації пов'язана з низкою негативних наслідків у підлітковому віці, таких як, наприклад, стрес або війна, які детермінують появу соціальної ізоляції. Однак, нові дані свідчать про роль однолітків у позитивній адаптації підлітків під час воєнних дій.

Вплив однолітків у психологічній літературі має переважно негативні конотації та привертає найбільшу увагу в контексті проблемної поведінки в підлітковому віці. Дійсно, наявні дослідження показали, що спілкування з сумнівною компанією може посилити дезадаптивну поведінку через процеси соціального підкріплення або «зараження однолітків» [2, с. 205-220]. Важливо, щоб соціальне навчання в молодіжних організаціях, постійне спілкування загалом посилювали нормативні, альтруїстичні та просоціальні настрої у сучасних підлітків. Це підкреслює переваги спілкування з адекватною компанією та доводить, що наслідування і соціальне підкріплення в контексті однолітків також можуть формувати позитивний розвиток.

Ми пов'язуємо волонтерську роботу молодіжних організацій як моделі соціального розвитку постраждалих дітей, які до них належать. Участь дітей у молодіжних організаціях з цього погляду показує, що підліток дуже пластичний та особливо орієнтований на соціальний світ, що може пояснювати підвищену сприйнятливості до соціальних впливів у цей період розвитку, а в разі їх відсутності провокувати гострі періоди ізоляції.

Молодіжні організації надають безпечний простір для спілкування, емоційної підтримки та взаємодії з однолітками, що позитивно впливає на психоемоційний стан учасників, а діяльність у молодіжних ініціативах сприяє розвитку комунікативних навичок, емпатії, соціальної відповідальності та здатності до співпраці. Крім того, участь у волонтерських проєктах формує в молоді відчуття власної значущості та здатності впливати на соціальні процеси, що позитивно позначається на рівні

самооцінки та мотивації до соціальної активності [10, с. 80–84].

Таким чином, молодіжні організації, спілкування виконують як профілактичну, так і корекційну функцію, сприяючи подоланню соціальної ізоляції, формуванню просоціальної поведінки та забезпеченню соціальної інтеграції підлітків. Вони є важливим ресурсом для адаптації молоді до складних життєвих обставин і реалізації потенціалу в контексті спільнотної взаємодії.

Аналізуючи основні принципи молодіжних організацій у контексті інклюзії соціально ізольованої частини дітей, постраждалих під час військових дій, ми виділили 6-факторну модель, яка дає змогу дітям знайти контакт та інтегруватись у соціум (табл. 1).

Таблиця 1

6-факторна модель соціальної інтеграції у громадську організацію

№	Назва пункту	Короткий зміст
1	Усі починають з одного й того ж місця	Усі учасники новачки, що сприяє створенню єдності, взаєморозуміння та зростанню поза зоною комфорту.
2	Ви будете в підтримувальному середовищі	Постійна підтримка від команди до, під час і після програми, що забезпечує впевненість і безпеку.
3	Можливості для спілкування	Спільні пригоди й робота сприяють розвитку командних навичок і нових знайомств у міжкультурному середовищі.
4	Вирішення конфліктів	Участь у програмі розвиває вміння долати труднощі та конфлікти, включаючи тугу за домом.
5	Час для роздумів	Щоденні рефлексії допомагають усвідомити власний прогрес, здобутий досвід і особистісні зміни.
6	Глобальна перспектива	Спілкування з іншими культурами формує ширший світогляд і глибше розуміння свого місця у світі.

Джерело: складено авторами

Розглянуті вище дослідження створюють обнадійливу основу для втручань. У сукупності ці втручання використовують процеси взаємодії з однолітками для зміни соціальних норм і згодом сприяють позитивним психосоціальним результатам.

Висновки. Проведене теоретичне дослідження дозволяє зробити низку важливих висновків щодо ролі молодіжного волонтерства, спілкування як ефективного засобу подолання соціальної депривації серед підлітків у контексті воєнних дій. Наслідки воєнних дій призводять до значного порушення соціалізації дітей і підлітків, спричиняючи дистрес, втрату базових соціальних контактів, відчуття небезпеки та ізоляції.

В умовах таких травматичних обставин участь у молодіжних організаціях, волонтерських ініціативах, спілкування з однолітками, наставниками, фахівцями є важливим психосоціальним ресурсом, що сприяє емоційній стабілізації, формуванню позитивного середовища спілкування та розвитку просоціальної поведінки.

Участь у молодіжних організаціях має потенціал підвищення самооцінки, зниження рівня тривожності та депресії, формування почуття залученості, відповідальності та впевненості у власній значущості. Соціальна підтримка однолітків, відповідне колективне середовище, спілкування сприяють нормалізації процесів соціалізації у дітей, які пережили досвід соціальної депривації. Особливу цінність становлять багаторівневі програми, що базуються на принципах емоційної безпеки, підтримки та розвитку сильних сторін особистості.

Шестифакторна модель інтеграції у молодіжні організації, представлена в дослідженні, демонструє практичну основу для побудови ефективних програм включення дітей, постраждалих від воєнних дій, у соціальне життя. Застосування цієї моделі дозволяє забезпечити інклюзивне середовище, спрямоване на формування навичок комунікації, емоційної рефлексії, вирішення конфліктів та розширення світогляду.

Таким чином, молодіжне волонтерство, цілеспрямоване спілкування доцільно розглядати не лише як форми громадянської активності, а як важливий психолого-педагогічний інструмент реінтеграції, ресоціалізації та підтримки психічного здоров'я підлітків, що зазнали впливу травматичних подій. Подальші дослідження у цьому напрямі мають орієнтуватися на розширення якісного аналізу досвіду підлітків- волонтерів, оцінку довгострокових ефектів участі в молодіжних організаціях, а також розробку системних програм підтримки на рівні державної політики.

Список використаних джерел

1. Бенедик Н. І. Психологічні особливості участі молоді у волонтерських організаціях / Н. І.

Бенедик // Актуальні проблеми психології. – 2021. – Т. 20. – Вип. 2. – С. 81–86.

2. Білик Л. М. Сучасні форми діяльності молодіжних організацій: соціально-педагогічний аналіз / Л. М. Білик // Молодь і ринок. – 2020. – № 10(181). – С. 45–50.

3. Васильєва А. В. Молодіжні громадські організації як суб'єкт соціалізації особистості в умовах війни / А. В. Васильєва // Гуманітарний вісник. Серія: Психологія. – 2023. – № 15. – С. 117–123.

4. Вітренко О. В. Молодіжні організації в умовах трансформаційного суспільства: соціально-психологічний аспект / О. В. Вітренко // Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія: Психологічні науки. – 2020. – Вип. 4(3). – С. 25–30.

5. Губарева О. В. Роль молодіжного волонтерства у формуванні громадянської свідомості / О. В. Губарева // Молодь і ринок. – 2021. – № 6(197). – С. 88–92.

6. Гуменюк В. Психосоціальні ефекти участі підлітків у молодіжних організаціях в умовах війни / В. Гуменюк // Наукові записки. Психологічні науки. – 2024. – № 3. – С. 67–73.

7. Захарченко Т. В. Інклюзивні практики в молодіжних громадських організаціях / Т. В. Захарченко // Інноваційна педагогіка. – 2022. – Вип. 50. – Т. 2. – С. 101–105.

8. Кириченко О. М. Участь молоді у волонтерському русі як фактор формування соціальної відповідальності / О. М. Кириченко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – 2023. – № 1. – С. 132–137.

9. Мельник Ю. О. Соціально-психологічна підтримка підлітків через молодіжні рухи / Ю. О. Мельник // Практична психологія та соціальна робота. – 2020. – № 12. – С. 38–43.

10. Мірошніченко І. І. Психолого-педагогічні засади ресоціалізації підлітків через волонтерство / І. І. Мірошніченко // Наука і освіта. – 2024. – № 3. – С. 56–61.

11. Ніколаєнко С. М. Молодіжні ініціативи в умовах військового стану: виклики та можливості / С. М. Ніколаєнко // Педагогіка і психологія. – 2023. – № 1. – С. 55–61.

12. Поліщук А. І. Волонтерські практики як засіб соціального становлення молоді / А. І. Поліщук // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2021. – № 11(86). – С. 71–75.

13. Шестакова Л. А. Соціальне волонтерство в Україні: стан та перспективи розвитку / Л. А. Шестакова // Соціальна робота та соціальна освіта. – 2022. – № 2(9). – С. 43–50.

References

1. Benedyk, N.I. (2021). *Psykholohichni osoblyvosti uchasti molodi u volonterskykh orhanizatsiiakh. Aktualni problemy psykholohii*, 20(2), pp.81–86.

2. Bilyk, L.M. (2020). *Suchasni formy diialnosti molodizhnykh orhanizatsii: sotsialno-pedahohichniy analiz. Molod i rynek*, 10(181), pp.45–50.

3. Vasyliieva, A.V. (2023). *Molodizhni hromadski orhanizatsii yak subiekt sotsializatsii osobystosti v umovakh viiny. Humanitarnyi visnyk. Seriiia: Psykholohiia*, 15, pp.117–123.

4. Vitrenko, O.V. (2020). *Molodizhni orhanizatsii v umovakh transformatsiinoho suspilstva: sotsialno-psykholohichniy aspekt. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia: Psykholohichni nauky*, (4)3, pp.25–30.

5. Hubarieva, O.V. (2021). *Rol molodizhnoho volonterstva u formuvanni hromadianskoi svidomosti. Molod i rynek*, 6(197), pp.88–92.

6. Humeniuk, V. (2024). *Psykhosotsialni efekty uchasti pidlitkiv u molodizhnykh orhanizatsiiakh v umovakh viiny. Naukovi zapysky. Psykholohichni nauky*, 3, pp.67–73.

7. Zakharchenko, T.V. (2022). *Inkliuzyvni praktyky v molodizhnykh hromadskykh orhanizatsiiakh. Innovatsiina pedahohika*, 50(2), pp.101–105.

8. Kyrychenko, O.M. (2023). *Uchast molodi u volonterskomu rusi yak faktor formuvannia sotsialnoi vidpovidalnosti. Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriiia: Pedahohichni nauky*, 1, pp.132–137.

9. Melnyk, Yu.O. (2020). *Sotsialno-psykholohichna pidtrymka pidlitkiv cherez molodizhni rukhy. Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota*, 12, pp.38–43.

10. Miroshnychenko, I.I. (2024). *Psykhologo-pedahohichni zasady resotsializatsii pidlitkiv cherez volonterstvo. Nauka i osvita*, 3, pp.56–61.

11. Nikolaienko, S.M. (2023). *Molodizhni initsiatyvy v umovakh viiskovoho stanu: vyklyky ta mozhlyvosti. Pedahohika i psykholohiia*, 1, pp.55–61.

12. Polishchuk, A.I. (2021). *Volonterski praktyky yak zasib sotsialnoho stanovlennia molodi. Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, 11(86), pp.71–75.

13. Shestakova, L.A. (2022). *Sotsialne volonterstvo v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku. Sotsialna robota ta sotsialna osvita*, 2(9), pp.43–50.